

Forfatter: Sthen, Hans Christensen

Titel: En liden Vandrebog

Citation: Sthen, Hans Christensen: "En liden Vandrebog", i Sthen, Hans Christensen: *En liden Vandrebog*, udg. af JENS LYSTER ; JENS HØJGARD , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1994, s. 208. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-sthen01val-shoot-idm140299311044528/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: En liden Vandrebog

Tillægget

Selv om det af ovenstående historiske oversigt fremgår, at Vb-T allerede har været genstand for adskillige forskeres opmærksomhed, er det tænkeligt, at en mere minutøs granskning af teksterne med inddragelse af ny viden og nye metoder vil give nye svar på spørgsmålet om Vb-T's tilblivelse.

Vb-T omfatter 40 salmer i de udgaver, der i dag er komplette. Det er dog tvivlsomt, om Vb-T fra første færd har haft dette omfang. En vignet forneden på blad Cc 7r efter T-30 fastholdes hårdnakket i udg. HVNW og antyder dermed afslutningen på et eller andet, formodentlig en tekstsamling. Den samme vignet anvendes på blad Hh 8r og li 8v i udg. WS og markerer der ligeledes afslutning. En anden formel ejendommelighed, der kan indiciere en anden tekstsamling, er, at først fra og med T-33, der er en morgensang, sker der en udtrykkelig strofetælling i resten af tillægget. Dog skal bemærkes, at hvor strofetællingen i T33-41 sker *mellem* stroferne, foregår tællingen i T-42 *før* 1. linien i hver strofe. Dette tilsyneladende umotiverede skift i opsætningen skyldes muligvis, at T-42 er kommet til senere. En anden forklaring kan være, at en bogtrykker i pladsnød har valgt at klemme bogens sidste salmetekst ind ved at spare mellemrum mellem stroferne. Det er endvidere påfaldende, at kun denne salme skiltes med at være »af Tydske paa Danske vdsæt«. Det samme kunne siges om T-41.

En anden ejendommelighed ved samlingen T33-42 er, at flere af disse salmer (T33-35, 39-40) har melodiangivelse, hvad ingen i den forudgående samling T2-32 har. Tilsyneladende er teksterne T33-42 aftrykt mekanisk efter diverse forlæg og med bibeholdelse af disses overskrifter, uden noget forsøg på at gennemføre en ensartet praksis. Således bærer T35-37 præg af at stamme fra et skillingstryk med tre tekster. Det robes af overskrifterne »En ny Vise... Den anden Vise.. Christelge forandret... Den tredje Vise.. Ocsaa Christelge forandret.« Derpå følger tre klageviser T38-40, der beklager henholdsvis verdens utroskab, ungdommens ustadighed og alderdommens svaghed.

Endelig afsluttes med de to nævnte oversættelser fra tysk.

Uden for salmernes tal, men stadig som en del af Vb-T, står den latinske sentens T-43, som også kendes andetsteds fra og derfor ikke nødvendigvis er Sthens forslag – og i alt fald er den ikke formuleret af Sthen, sådan som Hans Brix tror –, samt de to afsluttende digte »Bogen taler til Læseren«, T-44, og »Læseren taler til Bogen«, T-45, der må være kommet til på et tidspunkt, hvor det er blevet sandt, at »Etlich tusind Exemplaria, som du seer/ Ere tryckte af mig (nl.Vandrebogen) baade her oc der« T44,6-7. Det fremgår også af samme digt, T44,8-10, at der i den mellemliggende tid er fremkommet både negativ og positiv kritik af Vb.

Bogen afsluttes af to registre, hvoraf det første er en kort »undervisning« i, »hvad den lille Vandrebog indeholder«, medens det andet oplyser om »de Psalmer oc Loffsange, som ere tilsætte vdi denne lille Bog«. Andet register drejer sig altså om salmerne i Vb-T, medens første register sigter på den egentlige Vb. Disse registre kan muligvis røbe noget om Vb's tilblivelse. Første register afsluttes med »En Klagevise offuet Verdens wtroskaff [blad] Ff 8« og »En klaglig Sang oc Visc, for en Person der suag, oc til Alders kommen er [blad] Gg 6«. De to viser findes ganske rigtigt på de nævnte blade, som vel at mærke findes i Vb-T, som T-38 og T-40, hvad der virker sært, eftersom første register foregiver kun at omfatte den egentlige Vb! Vi må derfor ud fra første register konkludere, at T-38 og T-40 oprindeligt har været anbragt til sidst i den egentlige Vb, men siden er forvist til Vb-T og ydermere adskilt af T-39, der også i sin tone er en klagevise. Flytningen af de to klageviser til Vb-T kan forklares ved, at de i den oprindelige Vb formelt må have stået underlig afsondret fra de øvrige sangtekster 36-51, adskilt fra disse af de moraliserende leveregler 52-60. Men indholdsmæssigt har placeringen mellem 60 og 61 været valgt. T-38 med dens moraliserende klageton har føjet sig smukt til levereglernes ditto og så at sige leveret et afsluttende poetisk og sangbart højdepunkt på disse. Og T-40 har med sin mere personlige stil lagt op til 61, det efterfølgende

fødselsdagsdigt. Det kan undre, at fødselsdagsdigtet ikke figure-
rer i første register, men dette er i det hele taget mangelfuldt og
medtager f.eks. heller ikke den indledende fortaie til læseren.

Formodentlig har 1.udg. af Vb været uden tillæg, en ydmyg
tryksag, der hurtigt blev glemt og kasseret, da Vb begyndte at
udkomme med stadigt voksende tillæg. En mundelse om en «lil-
le» udgave af Vb kunne være den kendsgerning, at den tidligste
tradering af Vb-stof, i EllPs.1602 og Gryd2 fra 1613, kun gælder
tekster fra Vb og ikke Vb-T.

Dersom T-38 oprindelig har efterfulgt 60 med overskrift for-
neden på blad S 6r, kan denne tekst og T-40 være afsluttet for-
neden på blad T 7r. Fødselsdagsdigtet 61 er da påbegyndt blad T
7v foroven og afslutter blad V 5r forneden, hvorefter de fem re-
gistersider har kunnet slutte blad V 7v forneden, og der har
været et afsluttende blad V 8 til kolofon. På den måde kan hele
ark V være fyldt ud. Denne rekonstruktion er kun en ud af fle-
re mulige og tager f.eks. ikke højde for det problem, der antydes
i kommentaren til T-3.

At Vb-T ikke er tænkt med, da Sthen redigerede Vb, ses af, at
der ved 11,16-17 mangler en henvisning til T-14, ja, det havde
det ikke været nødvendigt at aftrykke slutstrofen *VOr HErris Jesu
Christi Fnd* i 11,20-26, hvis der kunne henvises til salmen i dens
helhed bag i bogen. Der er også små tekstforskelle mellem 11,21-
22 og T-14 str.7,2-3, som næppe ville have forekommet i en vel-
redigeret bog. Dernæst er det vanskeligt at forestille sig, at Sthen
skulle have ønsket at give plads for Thomssons bordbon *HErr
Gud du vær nu pijsset*, T-12, som hans egen bordbon 49 er en slags
moddigtning af og konkurrent til. Vi må deraf slutte, at Sthen er
uden ansvar for denne del af Vb-T.

Det har ovenfor været berørt, at vignetten efter T-30 kunne
indicere afslutningen på en salmesamling. Endnu et forhold pe-
ger stærkt i den retning, ja, lader sig næppe forklare på anden
vis. Efter den første salme i tillægget, T-2, optræder den påfæl-
dende henvisning til *Den signede dag* (T-3), der findes på blad H
7. At denne henvisning er fejlagtig, eftersom dagvisen faktisk

står blad G 6v, er et problem for sig (se kommentar til T-3). Men selve den omstændighed, at udgiveren tror, at brugeren vil forvente at finde Den signede dag på netop dette sted i tillægget, mellem T-2 og T-4, bør vække forundring. Kun eksistensen af en almindelig kendt salmesamling med dagvisen på andenpladsen kan forklare denne note på dette sted.

En sådan salmesamling kendes ikke længere. Men at småsamlinger med uddrag fra Th har eksisteret, er bevidnet med Lorentz Benedichts vrede ord i fortalen til Th86 – aftrykt i Dal.Bibl.42f – , at han »daglige seer oc forfarer, at samme Psalmer [som i Th] Prentis baade en oc anden sted, vdi smaa Form, oc dog bliffuer extraheret vdaff salige M.Hansis Psalmebog ...»

Med denne udtalelse kan Benedicht sigte til Reravius' salmebog (Rerav), der siden 1575 var genoptrykt i alt fald o.1582, jf. Dal.Bibl. 41, og formodentlig i 1582 af Albert Hansen udgivet i en revideret form (rev.Rerav), som vi nu kun kender i udg. 1587 og 1593 (LysterThmut 321–324). Men både før og efter 1575 må der have været et behov for at have de mest brugte salmer ved hånden i små samlinger. Hvor den snu trykte Rerav var udgivet angiveligt med henblik på vejfarende folk og fattige skolebørn, har nærsynede degne og præster og ældre folk skullet bruge billige salmetryk med større og mere læservenlige typer. Fra Tyskland kendes småsamlinger med titler som »Schöner geistlicher Liedr Achte, So die Kinder bey dem Tisch..pflegen zu singen«, Erfordt 1563 (8 salmer), »Vierzehen schöne Geistliche Liedr..«, Nürnberg (1560/erne), »Vthsetzunge Etliker Psalmen vnd Geistliken leder..«, Lübeck 1567 (10 salmer), »Zwölff Schöne Christliche Gesenge..«, 1587 og »Etlike Psalmen vnde Geistlike Leder..«, 1592 (11 salmer), Wack.I s.776 og WackBibl. nr. 799–800, 891, 997, 1021.

Spørgsmålet er nu, om det er muligt i tidlige 1600-tals salmebøger at finde spor efter den postulerede samling. Sporene skulle da fremgå af sammenfald i salmernes rækkefølge og eventuelle fælles tekstvarianter. Hvad det første angår, kan der iagttages visse med Vb-T fælles strukturer i de tidlige udgaver af »Nogle

Vdkaarne Psalmer At siunge i den Christne Menigheds forsamling» (Udk). I fragmenterne af Udk00, skønsmæssigt dateret o.1600 og med ialt 83 bevarede tekster, optræder 20 af de 29 tekster fra Vb-T. Det er en ret stor procentdel. Endvidere optræder i denne udgave teksterne T4-7 og 9-10 i fremadskridende rækkefølge, omend spredt ud over hele samlingen, som nr. 5, 15, 17, 31, 72 og 77. At rækkefølgen ikke bare er overtaget fra Th, ses af, at de samme salmer i Th ikke står efter hinanden, men sådan: blad 119. 259. 217. 183: 268: 196:. Påfaldende er også, at T22 – 24 optræder som nr.70, 74 og 75 i Udk00 (i Th blad 106: 350: 235.).

I Udk20, som er den ældste komplette udgave, finder vi det i vor sammenhæng interessante fænomen, at salmen *Dig tacker ieg kiere Herre*, T-2, ganske som i Vb-T efterfølges af *Den signede dag*, T-3 (rækkefølgen i Th. er den omvendte: 318. 316.). Ud fra disse iagttagelser vover vi at hævde, at 1600-tals traditionen Udk. har udviklet sig af den tabte samling, der er forlæg for T2-30. Medens Udk. må betegnes som en stærkt forøget udg. af den tabte samling, kan T2-30 enten være identisk med eller snarere være et stadium i en anden udvikling af denne samling.

At T-31 og T-32 er føjet til i Vb-T, kan forklæres ved, at T-31 i Danmark fremkom som en salme »Til afftensang» (Een ny handbog 1529 blad 8r) og muligvis længe i den folkelige bevidsthed kan have bevaret status som aftensang. Og tankeforbindelsen fra aften (T-31) til død (T-32) er gængs, jf. til T19-21. At slutte en salmesamling med en aftensang og en dødsberedelsesbøn er faldet naturligt. Dertil kommer, at T-31 i Tausen blad 42v er anbragt i slutningen (som næstsidste salme) af bogens første afsnit. Endelig bliver den både der og siden i Rerav 1575 betragtet som en lovsang til treemgheden (hvad den ikke er i Th). At afrunde med en lovprisning af treemgheden er almindeligt i kristenheden. Med hensyn til T-32 var Paul Ebers metaforstærke dødsberedelsesbøn umådelig populær. Sidst i 1500-tallet udviklede der sig en tradition for at afslutte bonnebøger med denne salme. Det gælder således flere udgaver af Joh. Avenarius'

«Christliche Gebete» og Andreas Musculus' «Betbuchlein». Der kan altså anføres gode grunde til at afrunde samlingen med T-31 og T-32.

Men det er langt fra nogen udtømmende forklaring på sammensætningen af T2-32, der må betegnes som en ret kompleks størrelse. Det er således bemærkelsesværdigt, at medens der ikke i T2-21 optræder et eneste forfatternavn, dukker forfatterne op i T22-32 med Luthers navn ved T-22 og T-27, Thomissøns ved T-28 og T-29 og Paul Ebers ved T-32. Og forklaringen er ikke, at der ikke findes salmer af disse forfattere i den førstnævnte del. Luthers navn kunne have været nævnt ved T4-6, Thomissøns ved T7-8, 11-12 og 20-21, og Paul Eber er lige så ansvarlig for T-16 som for T-32. Og sidst, men ikke mindst, kunne Sthens initialer have stået ved T-14. Forklaringen er derfor snarere, at en samling med anonyme tekster (T2-21) har fået et senere tilskud (T22-32) af mere eller mindre navngivne tekster.

Kilderne til T2-32 er ikke uden videre Th86, som Severinsen og Malling mener. Bestemmelsen af kilderne er langt mere kompliceret, idet der må sondres mellem tillæggets forskellige dele. Den første samling består væsentligt af lovsange til brug i dagens (livsdagens) løb og er derfor naturligt afsluttet med to aftensange T19-20 og en dødsberedelsessalme T-21. Kilderne til denne samling lader sig nok kun antydningvis udpege. Alle salmerne findes i Th86. Så langt har Severinsen og Malling ret. Deres påstand kan tilmed hente støtte i kommentarens variantundersøgelser, der i T-5 str.2,4, i T-7 str.3,2 og i T-14's overskrift såvel som str.7,3 kan påvise et tydeligt slægtskab med Th86. Men om denne del af Vb-T henter sit stof direkte fra Th86, eller Th86 og Vb-T bare gør brug af en fælles tradition uden for salmebøgerne, kan næppe afgøres. Th86 er nemlig ikke bare en forkortet udgave af Th, men Rerav (og muligvis også andre salmetraditioner) har inspireret til såvel Th86's tekstændringer som flytninger af salmer fra en rubrik til en anden.

Endvidere forekommer der i T2-21 en række karakteristiske læsemåder fælles med Udk. – f.eks. T-10 str.5,2; T-16 str.2,7;

3,3; 5,5; T-17 str.3,7; T-18 str.1,4; T-19 str.3,4; 7,4 – som støtter teorien om en selvstændig tradition, der har levet sideløbende med både Th og Rerav og gjort brug af begge. De mange sammenfaldende læsemåder kunne teoretisk set forklares med, at Vb-T har været forlæg for Udk. Men det konservative præg i de tidlige Udk-udgaver, hvor ingen af Sthens egne salmer fra Vb har fundet optagelse, gør en sådan tolkning usandsynlig. Tilbage bliver, som eneste rimelige forklaring på slægtskabet mellem Udk. og Vb-T, at de begge øser af samme kilde.

Til samlingen T2-21 er føjet T22-30 uden mindste forsøg på at integrere disse sidste i den første samling eller ordne dem alle efter et fælles princip. De ni salmer T22-30 er alle taget direkte fra Rerav, hvorfor denne »samling« tidligst kan være gjort i 1575. Havde det ikke været for vignetten efter T-30, måtte man tro, at også T-31 var føjet til i samme omgang. Den er nemlig også hentet fra Rerav. Det behøver T-32 ikke være. Den er mere beslægtet med Th86. På grund af vignetten efter T-30 antager vi, at T-30 har været sidste salme i den samling, som udgiveren af Vb forefandt og besluttede at indlemme i Vb. Om denne samling så også har rummet alle 29 salmer i T2-30, kan vi ikke vide. I den arbejdsgang, hvor T-3 (dagvisen) blev udeladt, kan andre tekster være blevet indlemmet. Det kunne være forklaringen på, at T10-11 og 18-19 ligner salmer, der er hentet fra Rerav, måske (p.g.a. T10-11) fra rev.Rerav.

Der er ikke i dette taget stilling til, om Sthen selv har haft en hånd med i udformningen af Vb-T. En sådan hånd er svar at få øje på i samlingen T2-32, der snarere skyldes en forlægger. Derimod må Sthen være den ansvarlige for den efterfølgende samling T33-42. Derom har der ganske vist hersket tvivl, siden Brandt i 1888 kunne påvise, at T-33 var oversat af Jakob Madsen. Severinsen og Brummer drog den konsekvens, at når T-33 ikke er af Sthen, har vi heller ingen garanti for, at de øvrige salmer i T33-42 er Sthens, bortset fra T-36, der i Th86 bærer signaturen M.H.C.S. Problemstillingen ændres afgørende, hvis det kan sandsynliggøres, at T-33 alligevel stammer fra Sthens hånd.

Dette sandsynlighedsbevis mener jeg at have leveret i Hymn.Medd.1993 193-209, jf. kommentaren til T-33. Herefter kan vi med større frimodighed tilskrive Sthen æren for T33-42.

Som ovenfor nævnt er der strotetaling i T33-42 ligesom i alle sangtekster i den egentlige Vb. Også på et andet punkt ligner T33-42 den egentlige Vb. Sthen har melodiangivelse ved næsten alle sangtekster i Vb. Ved størsteparten, 39-48, introduceres melodien med vendingen »Siungis mer den Tone(, som)«. Ved 38 og 50 skrives »Siungis vnder/met de Noder« og ved den sofarne vise 51, som ikke er af Sthen, hedder det »kand siungis met Det Stemme«. Endelig er 37 og 49 uden melodiangivelse. Praksis er let ændret i T33-40, hvoraf ingen sjunges »met den Tone«, men T-33, 34 og 40 »Siungis mer de Noder..«, T-35 »siungis som den gamle Vise« og T-39 »siungis som den..«. Endelig er T36-38 og T41-42 uden melodiangivelse.

Medens vi må antage, at 1.udg. af Vb er udkommet uden noget tillæg, kan allerede 2.udg. have fået et beskedent tillæg. Overskriften i T-1 annoncerer kun »nogle faa Sange«, og det kan meget vel have været T33-40. Af disse er to salmer iflg. første register overført fra Vb, nl. T-38 og T-40. To andre, T-36 og T-37, kendes allerede fra Th86. Formodentlig er de endnu ældre og har sammen med T-35 været udgivet som skillingstryk. Sthen indleder sit tillæg med T-33, der er hans egen oversættelse af den nye tyske morgensang *Aus meines Herten grunde*, kendt i et tryk fra Riga 1592 med 11 strofer som i T-33. Tillægget T33-40 stammer nok tidligst fra dette år. Det vil være rimeligt at antage, at det har været afsluttet af sentensen T-43 som en slags slutvignet. Som sådan er sentensen i alt fald brugt i Niels Helévads »Formular Boge« 1624, jf. kommentar til T-43. Hvad forlægget til T-41 angår, er Nicolais *Wie schon leuchtet der Morgenstern* tidligst kendt i et tryk fra 1599, men kan være skrevet allerede i 1597, hvis ikke endnu før. Det tyske forlæg til T-42 kendes i dag ikke ældre end 1613, men det beviser intet om tidspunktet for tilblivelsen. Salmen foreligger i en dateret dansk oversættelse fra samme år. Formodentlig er T41-42 føjet til Vb-

T, så snart de har foreligget på dansk. Allerseneset sammen med tilkomsten af T-44 og T-45, se nedenfor. Det yngste tilskud til Vb-T er vel den indledende samling T2 – 32, der måske først er kommet til efter Sthens død. I så fald kan den være Salomon Sartors opfindelse. I den forbindelse er kolofonen i udg. W og S interessant med sin formulering »Oc nu paa det ny formeerit oc forbedrit«, der tilkendegiver ikke bare én, men mindst to forøgelser af bogens omfang.

Teorien om en tidlig tabt salmesamling, der ligger til grund for både T2-32 og Udk., vil i punktcommentaren blive støttet ved talrige påvisninger af fælles tekstvarianter for Vb-T og Udk. Denne del af Vb-T er hidtil blevet negligeret som et ret uinteressant uddrag af Th. Det kan dog meget nemt vise sig at blive et for salmebogshistorien særdeles spændende vidnesbyrd om en nu glemt tradition for små salme hæfter, der med kirkens uofficielle velsignelse, men til stadig irritation for indehaveren af salmebogsmonopolet, har været i omløb i den fattige almue, der aldrig fik råd til at eje en rigtig salmebog.

De to afsluttende digte »Bogen taler til Læseren«, T-44, og »Læseren taler til Bogen«, T-45, er for det sidstes vedkommende underskrevet *Huldericus Lithovius S. & F.* Hans Brix, der i 1914 gik ud fra udg. J med læsemåden *Lithovius*, har i Vb-1914 redegjort for, at navnet Huldericus er en latinisering af det tyske adjektiv *huldreich*, der betyder nådig. Det er en slags oversættelse af navnet Hans, der via det græske Johannes går tilbage til det hebraiske Johanan, der betyder »Gud er nådig«. I efternavnet indgår det græske »lithos«, der betyder »sten«. Brix tvivler på, at endelsen -ovius har med Oxie at gøre, som var navnet på Sthens provsti. Snarere antager han, at efternavnet har forbindelse med det græske ord for stenhugger. For Brix står det fast, at det er Sthen selv, der gemmer sig bag dette pseudonym, hvormed han vedkender sig de to digte, der er skrevet og føjet til i en senere udgave af Vb. De efterfølgende bogstaver »S. & F.« forstår Brix som *Spes et Fides*, dvs. håb og tillid. Det er dog gådefuldt, hvorfor udgiveren i bogens slutning kalder sig ved andet navn end

det, han benytter på titelbladet, ligesom Brix' tolkning af S. & E. synes grebet ud af luften. Sthen har intet motto eller symbolum, hvori ordparret Spes et Fides indgår. Man ville nok også snarere end et motto vente at finde f.eks. en stillingsbetegnelse umiddelbart efter navnet.

Lithovius eller Lithoxius må på en eller anden måde spille på navnet Sthenius. Huldericus som oversættelse af Johannes må også tages seriøst. I Matthæus Dresserus' *De festis diebus christianorum et ethnicorum* Lipsiae 1590 215 findes denne forklaring på navnet Johannes: «Johannes Hebraicè Iohannan, id est, graciosus Holdreich», dvs. Johannes hedder på hebraisk Iohannan, det er: velvillig, nådig. Så langt kan vi altså tilslutte os Brix, at vi bag pseudonymet ser navnet Johannes Sthenius. Det behøver dog ikke nødvendigvis være provsten og salmedigteren, men kan lige så godt eller snarere være hans søn Hans Hansen Sthen også kaldet Hans Stensen/Steensen. Om ham véd vi, at han i august 1600 under navnet Johannes Sthenius blev optaget som pavelig alumne på jesuitterkollegiet i Braunsberg, hvor han i august året efter skrev et ærevers i bysbarnet og studiekammeraten Villum Ravns alias Gulhielmus Corvinus' *Assertiones ex universa philosophia* (Bibl.Dan. 1900). Kort forinden var broderen Frands kommet til Braunsberg, åbenbart med tidender, som fik den ældre bror til at rejse hjem allerede en uge efter Villum Ravns disputats, men med det forsæt at vende tilbage til Braunsberg (Helk 295, 301, 350f). Derefter møder vi Hans Steensens navn i Malmøs dombog for 8.8.1605, hvor han nævnes gentagne gange sammen med sine yngre brødre Gabriel og Frands i forbindelse med skiftet efter deres i 1602 afdøde mor. Da den forhen-værende provst i april 1608 blev stævnet for retten for arvesvig, var det den ældste søn Hans Steensen, der mødte op på rådhuset på sin sengeliggende faders vegne. Han benævnes i dombogen «fordumb scholemester vdj Ydstede», men havde på sin faders «endelige begering» forladt sin post i Ystad for at kunne gå faderen til hånde. I begyndelsen af arvesagen er han da også på faderens side, men svinger siden over og anklager sin far for at have

forholdt ham og hans brødre oplysning om omfanget af deres modrenes arv. Først en måned før faderens død frasiger brødrene sig den 5.marts 1610 ethvert yderligere krav på arv efter moderen og takker deres far for nøjagtig betaling i alle måder (Weibull 40-50). Hans Steensen var få dage forinden, den 2.marts, blevet borger i Malmö. Derefter vides om ham, at han den 12.12. 1614 og den 15.12. 1617 var tingmand og den 28.10. 1620 herredsskriver i Oxie fogderi. Han døde i pesten 1625 og blev begravet 3.9. 1625 på Skt.Petri kirkegård (Isberg 67).

Antagelsen af, at det er Hans Steensen, der er forfatter til T-44 og T-45, kaster lys over flere hidtil dunkle punkter. Det er nu muligt, at endelsen i pseudonymet Lithoxius alligevel har med Oxie at gøre, idet Hans Steensen hermed kunne betegne sig som stammende fra (provsten over) Oxie Herred. Dog må det forbeholdt gøres, at ældste læsemåde unægtelig er Lithovius! Endvidere bliver det nu lettere at forstå forkortelsen *S. & E.*, der på den opridsede baggrund bedst tydes som »*Studiosus et Filius*», dvs student og søn. De to digte kan være skrevet af Hans Steensen efter hans hjemkomst i august 1601 fra de uafsluttede studier i Braunsberg. Eftersom Sthen åbenbart havde tabt kontakten til sin ældste søn Christoffer, der var rejst udenlands i sine unge år og aldrig vendte hjem (Isberg 66; Carlquist II 31), har sønnen Hans været den ældste af de tilbageværende børn og den søn, som faderen ønskede ved sin side, når problemerne voksede ham over hovedet. Det falder derfor naturligt at antage, at det er sønnen Hans, der tilmed i Braunsberg havde forsøgt sig som poet, der har besørget en nyudgivelse af Vb, enten under faderens sygdom eller efter hans død. I imodegælsen af kritikken af viserne i Vb henvises der i T-44,16 til doktor Knaustus og andre, der i Tyskland har skrevet tilsvarende kontrafakturer. Da Sthen ikke ellers rober kendskab til Heinrich Knausts viser, kan oplysningerne herom stamme fra den fra Tyskland hjemvendte søn.

Hvis det er Hans Steensen, der har skrevet T-44 og T-45, må vi afvise Hans Brix' spekulationer om, at bogstaverne V og L i

Sthens symbolum Vb 62 og i sentensen T-43 har nogen som helst forbindelse med pseudonymet Vlrucus Lithoxius (Brix 8f). Sandsynligheden herfor er så meget mindre, som sentensen ikke stammer fra Sthen, men fra et af Martials epigrammer (se kommentar til T-43).

Lit. Brandt 51-53 82f. PSeverinsen: Tillæget til H Chr Sthenius's Vandrebog. Kh Sand 5 rk IV 513-517, Frandsen 72, Walde 71, MallingDTT 150-153, Malling VIII 75f

Sthen og dagvisen

I Th 1569 har Hans Thomisson som den anden salme i rubriken »Tacksigelse og Bøner om Morgenens« aftrykt *Den signede dag som vi nu see* under overskriften »Den gamle Christelige Dageuise«. Dagvisen (i det flg. forkortet DV) indgår også i den liste på 10 salmer, som udgør Th's 5.register over »de gamle sang, som haffue været brugt i Paffuedommet« og som Hans Thomisson har »tühobe samlet, til it Vidnisbyrd, om de fromme Christen, som leffuede for vor tid mit vdi den falske Lærdoms store blindhed oc vildfarelse ... Oc endog saadanne Danske sang brugtis icke megit i Kirckerne (Thi alle vraer vaare i Paffuedommet fulde aff Latine sang, huelcker den menge Almue icke forstaa kunde) Dog bleffue de siungit for Dørre, oc vdi huse etc...«

At DV er middelalderlig, har vi altså Hans Thomissons ord for. Spørgsmålet er, om også formen i Th er helt igennem middelalderlig?

I 1745 gjorde Lars Salvius i »Lärda tidningar« nr.14 opmærksom på, at en version af DV findes i Vadstenahåndskriftet C4 i Uppsala UB. En afhandling af A.Axeison »De primordiis et incrementis poeseos svecanae« Upsala 1748 daterede DV i C4 til slutningen af 1300-tallet. Det var imidlertid først med G.E. Klemmings udgivelse af DV's tekst i C4 i »Svenska medeltids dikter och rim« Sthlm 1881-82, at denne for alvor kom i forskernes søgelys. Klemming daterede C4 til omkr.1450. Det skal